

Joanna Pawłowska-Tyszko

*Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie*

**UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE W ROLNICTWIE – WPLYW
REFORM UBEZPIECZENIOWYCH NA RACJONALIZACJĘ
FINANSÓW PAŃSTWOWYCH**

*SOCIAL INSURANCE IN AGRICULTURE – THE IMPACT OF INSURANCE
REFORMS ON RATIONALIZING PUBLIC FINANCE*

Słowa kluczowe: system ubezpieczeń społecznych w rolnictwie, reformy ubezpieczeniowe, racjonalizacja finansów publicznych

Key words: social insurance system in agriculture, insurance reforms, rationalizing public finances

Synopsis. Polski system ubezpieczeń społecznych w rolnictwie charakteryzuje się wysokim udziałem państwa w finansowaniu świadczeń emerytalno-rentowych. Pojawiające się od lat próby zreformowania systemu ubezpieczeń w rolnictwie zmierzają m.in. do ograniczenia wydatków publicznych na jego finansowanie. Celem opracowania była próba oceny wpływu przeprowadzonych reform systemu ubezpieczeń społecznych rolników na stan finansów publicznych.

Wstęp

Ubezpieczenie społeczne rolników w Polsce funkcjonuje jako autonomiczny system ubezpieczeń. Istnienie oddzielnego systemu, a szczególnie odmiennosc zasad naliczania składek i wypłaty świadczeń jest niekiedy postrzegana jako niesprawiedliwość społeczna. W efekcie co pewien czas pojawiają się próby zreformowania, a nawet likwidacji rolniczego systemu ubezpieczeniowego. Tymczasem jego odrębność jest spowodowana tym, że oprócz celów ubezpieczeniowych realizuje on również zadania krajowej polityki rolnej [Dziubińska-Michalewicz 1998]. Funkcjonowanie odmiennych, niż w systemie pracowniczym (ZUS), zasad ubezpieczenia wynika ze specyfiki pracy w rolnictwie, formy zatrudnienia oraz polityki państwa kierowanej do tego sektora. Zadaniem ubezpieczeń społecznych w rolnictwie jest zabezpieczanie potrzeb bytowych rolników w okresie poprodukcyjnym oraz stabilizacja gospodarki rolnej. Zapewnienie świadczeń producentom rolnym uznaje się za ekonomiczną i moralną konieczność wynikającą z zasad solidarności społecznej w zakresie ochrony socjalnej. Zakres oferowanych świadczeń w systemie ubezpieczenia ludności rolniczej jest zbliżony do zakresu występującego w systemie pracowniczym. Wyjątki stanowią zasiłki macierzyńskie, opiekuńcze, wychowawcze i dla bezrobotnych, które przysługują tylko w systemie pracowniczym. Różna jest natomiast wysokość świadczeń takich, jak: emerytury, renty oraz zasiłki chorobowe, kształtujących się na poziomie znacznie niższym niż w systemie powszechnym. Należy jednak zauważyć, że świadczenia te są finansowane ze stosunkowo niskich składek, co przekłada się na wysokie dotacje budżetowe do świadczeń emerytalno-rentowych. Wynika z tego, że obecny system zależy od budżetu państwa, co czyni go bardzo sztywnym i zawęża pole swobodnych decyzji. Pojawiające się od lat próby zreformowania systemu ubezpieczeń w rolnictwie zmierzają między innymi do ograniczenia wydatków państwa na finansowanie świadczeń KRUS. Uważa się, że zmiany te powinny być nadal kontynuowane, tym bardziej, że ubezpieczenia służą minimalizacji wydatków budżetowych, są więc ważnym czynnikiem kształtującym pozycję Polski na rynku europejskim.

Celem artykułu była ocena wpływu przeprowadzonych reform systemu ubezpieczeń społecznych rolników na stan finansów publicznych.

Materiał i metodyka badań

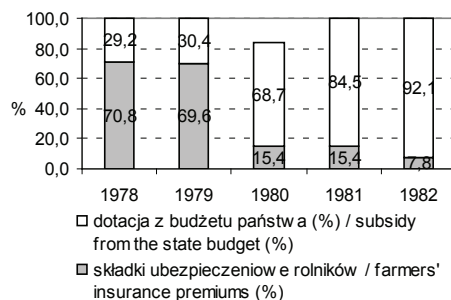
Do badań wykorzystano dane statystyki masowej, informacje internetowe oraz przepisy regulujące zasady ubezpieczenia społeczne rolników. Do prezentacji materiału posłużono się zestawieniami tabelarycznymi i graficznymi.

Wynik badań

Początek rolniczym ubezpieczeniom społecznym w Polsce Ustawa z 27 października 1997 r., o zaopatrzeniu emerytalnym 1997, która z założenia miała przyczynić się do poprawy warunków bytowych rolników. Rolnicy byli bowiem wyłączeni z uczestnictwa w systemach zabezpieczeniowych. Po wprowadzeniu jej w życie, systemem ubezpieczeń społecznych objęto 3,1 mln gospodarstw. Przeciętna składka w przeliczeniu na jedno gospodarstwo wynosiła wówczas 1489 zł [Piątkowski 1979] i była ona nieznacznie wyższa od przeciętnej wysokości ówczesnej emerytury, która w 1978 roku wyniosła 1409 zł. W relacji do średniej emerytury pracowniczej było to 63,5%, a do przeciętnej płacy 30,2% [Jagła 2010]. Obecnie relacja ta przedstawia się jeszcze mniej korzystnie i wynosi odpowiednio: ok. 47 i 26%. Ta niewielka wartość świadczenia emerytalnego przysługiwała łącznie obojgu małżonkom, co czyniło ustawę krzywdzącą wszystkich rolników. Po wprowadzeniu opisywanej ustawy przewidywano wysoki udział rolników w finansowaniu ubezpieczeń społecznych. Zgodnie z jej założeniami składki płacone przez rolników miały pokrywać 1/3 wydatków z tego systemu. Pozostała część miała pochodzić z dotacji budżetowej. Przez pierwsze dwa lata funkcjonowania systemu udział rolników w finansowaniu wydatków Funduszu Ubezpieczenia Społecznego Rolników (FUSR) osiągnął poziom ok. 70%. Niestety w kolejnych latach wskaźnik wykazywał tendencję malejącą. W efekcie, do 1982 roku, w którym wprowadzono kolejną ustawę, udział składek ubezpieczonych rolników w finansowaniu FUSR wyniósł 7,9%. Spowodowało to konieczność zwiększenia dotacji z budżetu państwa do poziomu 92,1%, w celu pokrycia kosztów funkcjonowania ubezpieczenia społecznego rolników (rys. 1). Sytuacja ta była efektem zwiększania świadczeń wypłacanych z FUSR. Dla przykładu w roku 1980 wypłacono 423 tys. emerytur, a w latach 1981-1982 odpowiednio: 549 i 588 tys. [Rocznik Statystyczny 1988].

Ustawa z 1977 roku realizowała podstawowy i ważny dla dalszego funkcjonowania gospodarstw rolnych cel, jakim było zapewnienie emerytur i rent rolnikom indywidualnym. Z perspektywy rolnika ustawa stała się gwarantem świadczeń emerytalno-rentowych w przyszłości, niemniej jednak w niewielkim stopniu przyczyniła się do poprawy jego warunków bytowych rodzin rolniczych. Jednak nowo ubezpieczonym rolnikom przypadł obowiązek finansowania w ok. 30% rent, które przyznano ok. 180 tys. rolnikom na podstawie przepisów sprzed 1978 roku. Tymczasem ciężar finansowania tych rent powinien całkowicie spoczywać na państwie, bowiem przyznana przed 1978 roku renta była zapłatą za przejęte gospodarstwo. Oceniając jednak przez pryzmat finansów państwowych, ustawa (ze względu na rosnącą liczbę beneficjentów systemu) miała wyraźny wpływ na zwiększenie udziału budżetu państwa w finansowaniu świadczeń ubezpieczeniowych. Należy jednak nadmienić, że w tamtym okresie nie wzbudzało to większych kontrowersji, tym bardziej że udział wydatków na ubezpieczenia rolnicze w całkowitych wydatkach budżetowych stanowił od 0,5 do 1,0% (rys. 3).

W 1982 roku wprowadzono Ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodziny. Tak samo jak w ustawie z 1977 roku, rolnicze ubezpieczenia społeczne miały być finansowane w 1/3 przez ubezpieczonych, a w 2/3 przez państwo. Rzeczy-

Rysunek 1. Struktura finansowania FUSR w latach 1978-1982

Figure 1. Structure of financing Farmers' Social Insurance Fund in the years 1978-1982

Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych za lata 1979-1985

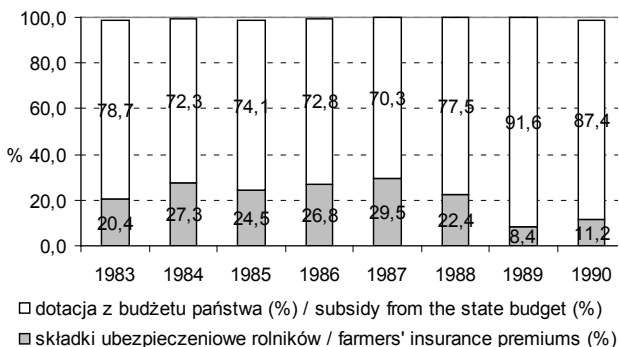
Source: own study based on Roczniki Statystyczne 1979-1985

Rysunek 2. Struktura finansowania FUSR w latach 1983-1990

Figure 2. Structure of financing Farmers' Social Insurance Fund in the years 1983-1990

Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych za lata 1984-1991

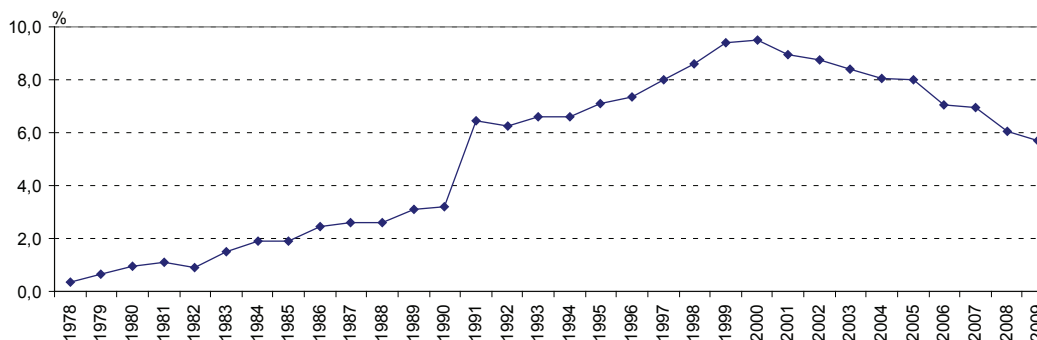
Source: own study based on Roczniki Statystyczne 1984-1991

wicie, wskutek zwiększenia liczby ubezpieczonych, w okresie obowiązywania tej ustawy zwiększył się udział składek w finansowaniu funduszu w stosunku do poprzedniego okresu. Niestety, podobnie jak w poprzednich latach nie udało się utrzymać w okresie obowiązywania tej ustawy zakładanej relacji składek i dopłat z budżetu państwa w finansowaniu FUSR (rys. 2). Wyjątek stanowił rok 1988, w którym struktura źródeł finansowania FUSR była zgodna z ustawowymi przedziałami. We wcześniejszych latach wskaźnik finansowania wydatków funduszu przez rolników utrzymywał się na poziomie 20-30%. W roku 1989 nastąpiło drastyczne zwiększenie (do ok. 90%) udziału państwa w finansowaniu emerytur i rent rolniczych. Było to spowodowane zapisem w znowelizowanej w 1989 roku ustawie, odnoszącym się do podwyższenia dolnego progu obszaru gospodarstwa podlegającego ubezpieczeniu z 0,5 do 1,0 ha. Problemem stał się również wzrost liczby wypłaconych w latach 1983-1990 emerytur i rent rolniczych. W 1990 roku ich liczba była 2,5-krotnie wyższa niż w 1982 roku. Należy jednak podkreślić, że za niskimi składkami szły również niskie świadczenia. Przeciętne emerytura rolnicza stanowiła w tym okresie ok. 62% średniej emerytury pracowniczej.

Pomimo wielu pozytywnych cech tej ustawy (m.in. przeciwdziałanie rozdrobnieniu struktury obszarowej gospodarstw indywidualnych) jej wpływ na stan finansów publicznych należy oceniać negatywnie. Wzrastająca liczba beneficjentów systemu ubezpieczeń rolniczych oraz niski poziom składek od rolników spowodowały, że w latach 1982-1990 nastąpił wyraźny wzrost udziału wydatków na ubezpieczenia społeczne rolników w całkowitych wydatkach budżetu państwa, co więcej wskaźnik ten wykazywał tendencję rosnącą (rys. 3).

Tak ukształtowany system nie był w stanie zaspokoić roszczeń wszystkich jego beneficjentów, a wzrastające dotacje z budżetu państwa stanowiły jedynie tymczasowe rozwiązanie. Dostrzeżono więc konieczność gruntowniejszej reformy systemu ubezpieczeń społecznych rolników. Od 1 stycznia 1991 po wprowadzeniu Ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, system ten uległ radykalnej zmianie. Nowe

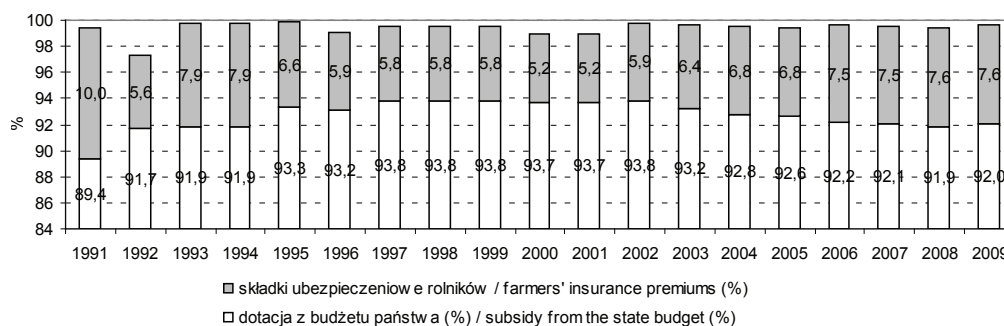

Rysunek 3. Udział wydatków na ubezpieczenia społeczne rolników w ogólnej kwocie wydatków budżetu państwa w latach 1978-2009 [%]

Figure 3. Share of expenditure on social security of farmers in the total state budget's expenditure in the years 1978-2009 [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych za lata 1979-2010

Source: own study based on Roczniki Statystyczne 1979-2010

Rysunek 4. Struktura finansowania FUSR oraz FER w latach 1991-2009

Figure 4. Structure of financing Farmers' Social Insurance Fund and Pension Fund in the years 1991-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych za lata 1992-2010

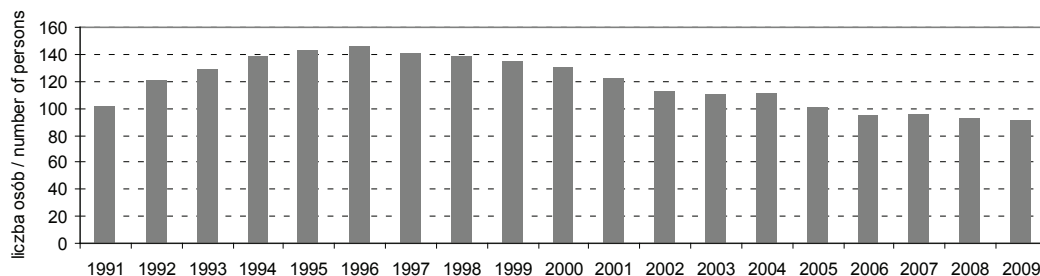
Source: own study based on Roczniki Statystyczne 1992-2010

rozwiązania polegały m.in. na wprowadzeniu składki, składającej się z dwóch elementów – składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe zasilającej tylko częściowo nowo utworzony Fundusz Emerytalno-Rentowy (FER) oraz składki na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie zasilającej powołany Fundusz Składkowy (FS) w 100%. Zasady wymierzania tych składek (jednakowe składki dla wszystkich ubezpieczonych rolników) wpłynęły niekorzystnie nie tylko na społeczny odbiór nowej ustawy, ale przede wszystkim na dalszą pogłębiającą się zależność omawianego systemu ubezpieczeń od dotacji państwowej. Co więcej wskutek ograniczenia możliwość korzystania ze świadczeń przez osoby mające gospodarstwo rolne o powierzchni poniżej 1 ha, coraz bardziej pogłębiał się spadek liczby ubezpieczonych, a więc zmniejszenie udziału składek rolników w finansowaniu świadczeń (rys. 4).

Ponadto, zlikwidowano wymóg sprzedaży płodów rolnych przez rolnika, przez co zwiększyła się dostępność do świadczeń emerytalno-rentowych. Niekorzystnie wpłynęło to na stan finansów publicznych. Po 1991 roku zauważa się wyraźny wzrost wydatków państwa na ubezpieczenia społeczne rolników w stosunku do lat wcześniejszych – z poziomu ok. 1% w 1982 roku, ok. 3% w 1990 roku do ponad 6% w 1991 roku (rys. 3). Sytuację tę należy wyjaśnić pogarszającym się stosunkiem liczby świadczeniobiorców do ubezpieczonych. Relacja ta jest bowiem determinantą stopnia samowystarczalności finansowej systemu KRUS, więc stabilizacji finansów publicznych. Rolnicze ubezpieczenia społeczne od początku lat 90. XX w. cechowały bardzo niekorzystne proporcje ubezpieczonych do świadczeniobiorców. Jeszcze przed wprowadzeniem Ustawy z 1989 roku, na 100 osób opłacających składki w 1988 roku przypadało 28 świadczeniobiorców, a rok później – 53 [Michna 1998]. Natomiast w 1991 roku aż 102 osoby. W kolejnych latach stosunek ten ulegał niekorzystnym zmianom (rys. 5). Najgorsza sytuacja w analizowanym okresie wystąpiła w 1996 roku, w którym na 100 ubezpieczonych przypadało 146 świadczeniobiorców. Klimkowski [2006] zauważa, że wpływ na to miała m.in. Ustawa o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, która przyznawała status bezrobotnego rolnikom posiadającym gospodarstwa o powierzchni mniejszej niż 2 ha przeliczeniowe.

Po 1996 roku nastąpiło załamanie tego bardzo niekorzystnego trendu, co mogło być wynikiem wprowadzonej w 1997 roku nowelizacji ustawy, która poszerzyła system ubezpieczenia społecznego rolników o dodatkową funkcję – wspieranie rozwoju przedsiębiorczości wśród rolników. Zapis ten umożliwił kontynuację taniego ubezpieczenia w KRUS rolnikom i domownikom prowadzącym pozarolniczą działalność gospodarczą. Z drugiej jednak strony, nie obwarowano tego zapisu żadnymi ograniczeniami (np. dochodowymi), co w konsekwencji umożliwiło wejście do systemu KRUS różnym przedsiębiorcą, nie zawsze świadczącym usługi na rzecz rolnictwa. Zapis ten spowodował nieszczelność systemu rolniczych ubezpieczeń społecznych, niemniej jednak z punktu widzenia krótkookresowej poprawy samowystarczalności finansowej systemu można uznać go za korzystny. W 2004 roku ten pozytywny trend spadku liczby świadczeniobiorców do liczby ubezpieczonych został zahamowany, co było wynikiem kolejnej przeprowadzonej w 2004 roku nowelizacji ustawy. Zapisy tej ustawy ograniczyły możliwość korzystania z ubezpieczenia w KRUS ok. 40 tys. rolników prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, jednak w roku następnym przepis ten zmodyfikowano. Stosunek liczby ubezpieczonych do pobierających emerytury i renty jest często wymieniany jako czynnik pogłębiający zależność systemu ubezpieczeniowego rolników od dotacji. Pomimo jednak wyraźnej poprawy tej relacji sytuacja ta nie przekłada się na polepszenie struktury dochodów FER, co wskazuje, że główną przyczyną zależności funduszu od dotacji może być wysokość składki.

W dniu 24 kwietnia 2009 dokonano kolejnej zmiany Ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Regulacja ta odnosi się do zróżnicowania wysokości składek na ubezpieczenie społeczne rolników w

Rysunek 5. Stosunek liczby świadczeniobiorców do ubezpieczonych w przeliczeniu na 100 osób w latach 1991-2009

Figure 5. Ratio of beneficiaries to insured persons per 100 persons in the years 1991-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie KRUS

Source: own study based on KRUS

zależności od posiadanego obszaru użytków rolnych (UR). Zgodnie z tą ustawą rolnik płaci miesięczne składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe oraz na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie. Wysokość składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe wynosi 10% emerytury podstawowej. Rolnicy płacą składki w zależności od powierzchni UR w ha przeliczeniowych w wysokości:

- od 50 do 100 – 12% emerytury podstawowej,
- powyżej 100 do 150 ha – 24%,
- powyżej 150 do 300 ha – 36%,
- powyżej 300 – 48% emerytury podstawowej.

Wyższą składką ubezpieczeniową objętych jest ok. 20,4 tys. gospodarstw rolnych, co stanowi 1,3% ich ogółu. Zmiany wprowadzone ustawą z 2009 roku nie wpłynęły istotnie na poprawę stanu finansów publicznych. Problemem jest nadal niewielka liczba ubezpieczonych objętych wyższą składką, którzy (jak wynika z szacunków) wnieśli dodatkowo do FER ok. 30 mln zł. Niemniej jednak od 2010 roku poprawia się nieznacznie struktura źródeł finansowania FER (tab. 1). W 2010 roku nastąpiło podwyższenie wpływów ze składek do poziomu 1363 mln zł, co oznacza że były one wyższe o 4,9% niż w 2009 roku. Wzrost ten przekłada się na nieznaczne zmniejszenie dotacji budżetowej do FER, nadal jednak dotacja ta stanowi podstawowe źródło finansowania tego funduszu.

Tabela 1. Główne źródła dochodów Funduszu Emerytalno-Rentowego

Table 1. Main income sources of Pension Fund

<i>Źródła dochodu/Source of income</i>	2007	2008	2009	2010	2011 plan
Przychody ogółem (mln zł)/total revenues - mln PLN	15 188	16 185	17 131	16 730	16 560
I. Dotacja budżetowa/subsidy from the state budget	13 975	14 868	15 805	15 335	15 120
II. Wpływy ze składek/income from premiums	1 196	1 225	1 304	1 368	1 413
Udział dotacji budżetowej w przychodach [%]/share of subsidies in the revenues [%]	92,0	91,9	92,3	91,7	91,3
Udział składek w przychodach [%]/share of premiums in the revenues [%]	7,9	7,6	7,6	8,2	8,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania z wykonania budżetu za lata 2008-2010 oraz planu budżetu na 2011 rok

Source: own study based on report in the state budget's in the years 2007-2010 and plan state budget's 2011

Należy wyraźnie podkreślić, że zwiększenie udziału potencjalnie zamożniejszych rolników w kosztach utrzymania systemu było działaniem pozytywnym. Co więcej znowelizowana ustawa nawiązała do zasady solidarności ubezpieczonych. Ze względu jednak na duże zróżnicowanie majątkowe i dochodowe rolników, obecny stan wymaga dalszych zmian (np. naliczania składki od dochodów).

Z powyższego tekstu wynika, że w sferze ubezpieczeń społecznych rolników zarysowuje się niebezpieczeństwo trwałej nierównowagi finansów publicznych. Sytuacja ta jest wynikiem nadal wysokich wydatków na ubezpieczenia społeczne rolników w całkowitych wydatkach budżetu państwa (w 2009 roku ich udział wyniósł ok. 6%), co oznacza że obecny system realizuje swoje zadania głównie ze środków budżetu państwa. Należy jednak zauważyć, że od 2000 roku wskaźnik ten wyraźnie się poprawia. W latach 2000-2009 całkowita dotacja do KRUS utrzymywała się na poziomie ok. 16 mld zł. W tym okresie zmniejszał się jej udział w ogólnych wydatkach budżetowych państwa z poziomu ok. 10% w 2000 roku do ok. 6% w 2009 roku (rys. 3). Zmiany te można uznać za korzystne, zważywszy na to, że są to wydatki o charakterze sztywnym. Należy dodać, że jest to tendencja trwała, w 2010 roku dotacja budżetowa do KRUS stanowiła 5,4% ogółu planowanych wydatków budżetowych państwa. Należy być jednak ostrożnym w pozytywnej ocenie tego faktu, bowiem sytuacja ta jest m.in. wynikiem zmian w liczbie świadczeniobiorców, co realnie oddziałuje na zmniejszenie wydatków na emerytury i renty rolnicze.

Podsumowanie i wnioski

Głębokie zmiany jakie zachodzą w polskim rolnictwie, a zwłaszcza skutki ostatniego kryzysu finansowego na nowo postawiły w centrum zainteresowania problemy wzajemnego związku polityki społecznej, gwarancji socjalnych państwa, tempa rozwoju gospodarczego oraz stanu finansów publicznych. Mając na uwadze taką sytuację konieczne jest sprecyzowanie roli państwa w zakresie finansowania świadczeń społecznych oraz kształtu zabezpieczenia społecznego. W tym kontekście wysoki poziom wydatków budżetu państwa (ok. 16 mld zł) na dotacje do systemu emerytalnego rolników budzi poważne obawy, tym bardziej, że system ten jest niemal całkowicie zależy od kondycji finansowej państwa. Przeprowadzona analiza wykazała, że ustawowe regulacje wprowadzane w obszarze ubezpieczeń społecznych rolników miały nie-

korzystny wpływ na stan finansów publicznych. W pierwszych latach funkcjonowania systemu nie istniał jednak problem ograniczania na ten cel wydatków budżetowych. Wszelkie regulacje wprowadzane w tym obszarze miały na celu zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego ludności rolniczej. Dopiero pod koniec lat 90. XX w. najpoważniejszym wyzwaniem dla przeprowadzanych reform ubezpieczeń społecznych rolników była konieczność ograniczenia kosztów związanych z ich funkcjonowaniem. Ostatnie zmiany polegające na objęciu wyższą składką rolników mających gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha nie wpłynęły istotnie na poprawę stanu finansów publicznych, ze względu na niski odsetek płacących wyższe składki. W warunkach trudnej sytuacji ekonomicznej kraju zmiany te powinny jednak stać się wyznacznikiem głównego kierunku głębszych reform w systemie ubezpieczeń społecznych rolników.

Literatura

- Dziubińska-Michalewicz M.** 1998: System zabezpieczenia społecznego ludności rolniczej. *Informacja*, 595, [biurose.sejm.gov.pl].
- Jagła W.** 2010: Ubezpieczenia społeczne rolników – 30 lat systemu i co dalej. Realia i co dalej, dwumiesięcznik społeczno-polityczny. *Studia i Materiały*, 3(18).
- Klimkowski C.** 2006: Stan obecny i perspektywy ubezpieczenia społecznego rolników. *Studia i Monografie*, 132, Warszawa, 41.
- Michna W.** 1998: Ubezpieczenia społeczne ludności rolniczej. [W:] Encyklopedia Agrobiznesu (red. A. Woś). Fundacja Innowacja, Warszawa 1998.
- Piątkowski M.** 1979: Zaopatrzenie emerytalne rolników. Książka i Wiedza.
- Roczniki Statystyczne 1979-2010: GUS, Warszawa.
- Ustawa z 27 października 1977 roku o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, Dz.U. Nr 31, poz. 140.
- Ustawa z 14 grudnia 1982 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Dz.U. Nr 40, poz. 268.
- Ustawa z 24 lutego 1989 roku o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym.
- Ustawa z Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Dz.U. Nr 7, poz. 25, ze zm.
- Ustawa o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z 24 kwietnia 2009 r. Dz.U. Nr 79, poz. 667.

Summary

Polish social insurance system in agriculture is characterized by a high share of state in financing pensions. The attempts of reforming the insurance system in agriculture have been emerging for years and they are, among others, aimed to reduce public expenditure on its financing. The purpose of this study was an attempt to assess the impact of the conducted reforms of the social security system for farmers on the state of public finances.

Adres do korespondencji:

dr inż. Joanna Pawłowska-Tyszko
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie
Zakład Finansów Rolnictwa
ul. Świętokrzyska 20
00-002 Warszawa
tel. (22) 505 45 82
e-mail: tyszko@ierigz.waw.pl